UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE
DECEMBRIE 2015 – IANUARIE 2016

CRIZA EUROPEANĂ A REFUGIAȚILOR (III)

PROGRAMUL NUCLEAR AL COREEI DE NORD

GAZODUCTUL TURKMENISTAN-AFGANISTAN-PAKISTAN-INDIA (TAPI). IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII REGIONALE

CUPRINS

Studiile incluse în acest material vor fi publicate în paginile revistei *Impact Strategic*.

Capitolul 1
CRIZA EUROPEANĂ A REFUGIAȚILOR (III)

Alexandra SARCINSCHI

Sfârşitul anului 2015 şi începutul lui 2016 reprezintă pentru Europa continuarea valului de refugiați ce, din păcate, a provocat atât suferință în rândul populației migratoare, cât şi diviziuni la nivel politic în cadrul Uniunii Europene. La sfârşitul lunii decembrie 2015, Organizația Internațională pentru Migrație publica cifra de 1.011.712 de refugiați sosiți în Europa atât pe ruta terestră, cât şi pe cea maritimă, şi peste 3.600 de refugiați care şi-au pierdut viața sau au fost declarați dispăruți, în special, dintre cei sosiți pe mare[1]. În cursul lunii ianuarie, aceeaşi instituție a înregistrat 55.528 de sosiri pe ruta maritimă mediteraneană şi 244 de decese/dispariții ale migranților, cele mai vizibile țări de destinație fiind Grecia (52.055 sosiri şi 218 decese/dispariții) şi Italia (3.473 sosiri şi 26 decese/dispariții)[2]. Pe lângă aceste două puncte de sosire, au mai fost înregistrați migranți (inclusiv azilanți) în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (12.457 sosiri), Croația (12.200 sosiri), Serbia (11.480 sosiri), Slovenia (10.204) şi Ungaria (130 sosiri).[3] Mai mult, la sfârşitul lunii ianuarie, a fost identificată o tendință clară de intensificare a valului migrator la granița dintre Macedonia şi Serbia, unde, în doar 24 de ore, au fost înregistrați peste 3.000 de migranți, prognozele indicând o creştere a numărului celor care sosesc pe ruta Balcanică până la sfârşitul anului 2016 de aproximativ 7.000 persoane/zi[4].

Principalele probleme pentru statele UE asociate valului de refugiați în Europa pot fi sintetizate astfel:

- conflicte între populația țării de destinație şi refugiați;
- corelat problemei anterioare, recrudescența naționalismului şi a extremismului în țările de destinație, dar şi creşterea ratei criminalității în aceste țări;
- tensiuni între statele UE ca urmare a relocării grupurilor de refugiați şi a construirii de garduri pe granițele dintre țări;
- reluarea parțială a controlului la granițe în spațiul Schengen, cu posibilitatea disoluției acestui acord;
- reconsiderarea retragerii Marii Britanii din UE.

---

[1] Vezi URL: http://www.iom.int/press-room/infographics.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.
[4] Conform Agerpres, 27 ianuarie 2016, URL: http://www.agerpres.ro.

În ceea ce priveşte primele două puncte, conflicte între populația țării de destinație şi refugiați şi recrudescența naționalismului şi a extremismului, la începutul anului 2016 au fost semnalate în Germania o serie de agresiuni ale unor grupuri de persoane de origine nord-africană/arabă la adresa femeilor din Köln, Hamburg şi Stuttgart. Reprezentanți ai Poliției din Köln au declarat că printre cei arestați se află şi solicitanți de azil[5]. Dincolo de faptul că, în realitate, aceste acțiuni considerate agresiuni (peste 500 de plângeri înregistrate în Germania în noaptea de Anul Nou) sunt, de fapt, rezultatul activității unui grup infracțional, reacția cetățenilor germani, dar şi ai celor din alte țări ale Uniunii, a fost de generalizare a comportamentul acestui grup către întreaga populație de refugiați[6]. De asemenea, acelaşi tip de agresiuni a fost identificat în anul 2015 şi în Suedia, iar autoritățile afirmă că suspiciunile sunt legate de grupuri de tineri afgani solicitanți de azil[7]. Ca răspuns, în Germania, mişcări islamofobe, precum Legida şi Pegida, au organizat manifestații anti-Islam şi anti-refugiați, dar şi anti-Merkel ce au coalizat mii de persoane[8]. În acelaşi timp, Uniunea Creştin-Democrată, partidul reprezentat de Angela Merkel, a elaborat un proiect de document prin care cere înăsprirea pedepselor pentru infractorii care fac parte din populația refugiaților şi solicitanților de azil şi, în plus, cei care au fost condamnați sau sunt sub control judiciar să nu fie eligibili pentru primirea dreptului de azil.[9]

În acelaşi timp, oficialii europeni au formulat puncte de vedere diferite față de problematica refugiaților: de la liderul partidului german anti-imigrație (Alternativa pentru Germania), care a afirmat public că responsabilii de securitate de la frontieră ar trebui să tragă asupra migranților care încearcă să intre în țară ilegal[10], la preşedintele Republicii Cehe, Milos Zeman, care a declarat că acest val migraționist a fost organizat de Frăția Musulmană (Egipt) cu sponsorizarea unor state a căror identitate nu a fost precizată[11], la fostul ministru de externe român, Bogdan Aurescu, care consideră că este greşit ca fenomenul terorist şi cel migraționist să fie considerate împreună, întrucât cele două fenomene au drept punct comun doar sursa, anume situația de instabilitate din vecinătatea sudică a UE[12]. În acest context, Papa Francisc a sesizat pericolul recrudescenței naționalismului şi extremismului în lume şi a făcut un apel la eforturi pentru găsirea unui echilibru corect al unei duble responsabilități morale, de a proteja drepturile cetățenilor europeni şi de a asigura asistență şi condiții optime pentru primirea refugiaților[13].

[5] Conform HotNews, 5 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[6] Conform HotNews, 6, 7 şi 11 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[7] Conform HotNews, 11 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[8] Conform HotNews, 12 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[9] Conform Agerpres, 9 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[10] Conform Agerpres, 30 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[11] Conform HotNews, 4 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[12] Conform Agerpres, 7 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[13] Conform Agerpres, 11 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.

În ceea ce priveşte problema apariţiei unor tensiuni între statele UE ca urmare a relocării grupurilor de refugiaţi şi a construirii de garduri pe graniţele dintre ţări, la data de 3 decembrie 2015, Grecia a solicitat activarea mecanismului de protecţie civilă al UE pentru a putea gestiona fluxul de refugiaţi, mai ales deoarece reacţia deficitară a ţării la acest fenomen a dat naştere la declaraţii referitoare la retragerea sa din Schengen, formulate în special de Ungaria[14]. Mai mult, Grecia a fost acuzată de eludarea Regulamentul de la Dublin, ce prevede ca cererea de azil formulată de migranţi să fie examinată în prima ţară comunitară în care aceştia sosesc.

Declaraţiile oficialilor maghiari, pe lângă statutul Greciei în spaţiul Schengen, au inclus şi intenţii de a construi rapid un gard la graniţa cu România, în cazul în care fluxul de refugiaţi ar putea fi redirecţionat prin ţara noastră către Ungaria în situaţia în care Austria şi Slovenia îşi închid graniţele[15]. Într-adevăr, întrucât Codul Frontierelor Schengen permite statelor membre reintroducerea temporară a controlului la frontierele naţionale în cazul unei ameninţări la adresa politicii publice sau securităţii naţionale, au fost notificate următoarele cazuri de reintroducere temporară a controlului:

- Danemarca, între 4 ianuarie şi 23 februarie 2016, ca urmare a fluxului masiv de persoane care caută protecţie internaţională (evenimente ce necesită acţiune imediată), a reintrodus controlul la toate graniţele, cu atenţie specială asupra graniţelor maritime şi terestre cu Germania;
- Norvegia, între 15 ianuarie şi 14 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate graniţele, în special porturi;
- Suedia, între 10 ianuarie şi 8 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate graniţele, în special în porturile sudice şi vestice şi podul Öresund (între Danemarca şi Suedia);
- Austria, între 16 noiembrie 2015 şi 15 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate graniţele, în special la graniţa terestră cu Slovenia;
- Germania, între 14 noiembrie 2015 şi 13 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate graniţele, în special la graniţa terestră cu Austria;
- Franţa, între 13 noiembrie 2015 şi 27 martie 2016, a impus starea de urgenţă pe întregul teritoriu.[16]

În acest context, surse din interiorul UE au apreciat că, pentru o perioadă de până la doi ani, Comisia Europeană ar putea propune suspendarea Tratatului Schengen[17]. Într-adevăr, articolul 25 şi articolul 26 ale Codului Frontierelor Schengen (modificat în 22 octombrie 2013)

---

[14] Conform Agerpres, 3 decembrie 2015, URL: http://www. agerpres.ro.
[15] Conform HotNews, 12 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[16] UE, *Temporary Reintroduction of Border Control*, 03.02.2016, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control/index_en.htm.
[17] Conform HotNews, 22 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.

prevăd ca, în circumstanțe excepționale, când întregul spațiu Schengen este amenințat, ca rezultat al unor deficiențe persistente importante referitoare la controlul frontierelor, iar acele circumstanțe constituie o amenințare importantă la adresa politicii publice sau a securității interne, Consiliul poate, în baza unei propuneri formulată de Comisie, să recomande ca unul sau mai multe state membre să decidă reintroducerea controlului la frontieră la toate sau doar la o parte din granițele interne. Această măsură poate şi impusă doar în cazurile în care măsurile prevăzute în articolul 19(a) nu au fost eficiente: inițierea desfăşurării echipelor europene de polițişti de frontieră, în conformitate cu dispozițiile Regulamentului (CE) nr. 2007/2004, şi prezentarea spre avizare de către Agenție, a planurilor sale strategice, bazate pe o evaluare de risc, care să includă informații privind desfăşurarea de personal şi echipamente.[18] Pentru a evita suspendarea Tratatului, preşedintele Consiliului European, Donald Tusk, a declarat că, în termen de două luni, UE va trebui să aducă sub control situația imigrației, astfel încât Consiliul European din martie să constituie o ocazie de a verifica funcționarea strategiei, evitând o criză precum prăbuşirea Schengen[19]. În acelaşi timp, este evident că o criză de acest tip ar declanşa un întreg lanț de probleme ce, în final, ar pune în pericol însăşi existența Uniunii: fără liberă circulație, cetățenii UE vor avea acces mai greu la locuri de muncă, economia comunitară ar înregistra scăderi dramatice, iar necesitatea existenței monedei unice ar fi pusă sub semnul întrebării.

Alternativ, ca soluție la actuala criză, se discută despre necesitatea ca UE să aleagă între Codul Frontierelor Schengen şi Regulamentul de la Dublin. Ministrul de externe al Italiei, Paolo Gentiloni, a afirmat că este imposibil ca Uniunea să apere în acelaşi timp şi spațiul Schengen şi aplicarea celor convenite la Dublin, iar dovada cea mai clară în acest sens este faptul că Grecia nu respectă acordurile de la Dublin, ale cărei semnatară este[20].

În acest cadru al dezbaterilor despre o posibilă disoluție a spațiului Schengen, Marea Britanie continuă să aducă în prim plan problematica retragerii din Uniunea Europeană, mai ales că, în conformitate cu cele mai recente sondaje de opinie publică, englezii văd ieşirea din spațiul comunitar ca o soluție pentru reducerea drastică a numărului de migranți ce sosesc în țară[21]. Acest punct de vedere este susținut de extrema dreaptă europeană, care consideră că stoparea

---

[18] Jurnalul Oficial al UE, *Regulamentul (UE) nr. 1051/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 22 octombrie 2013 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 562/2006 pentru instituirea de norme comune privind reintroducerea temporară a controlului la frontierele interne în circumstanțe excepționale*, 2013, URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32013R1051.
[19] Conform HotNews, 22 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[20] Conform Agerpres, 12 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[21] *EU Referendum Poll: two-thirds say deal is bad for UK*, 04.02.2016, URL: http://www.theweek.co.uk/eu-referendum/65461/eu-referendum-poll-brexit-gaining-in-support; Andrew GRICE, *EU referendum: Majority of UK public wants 'Brexit', poll reveals*, IndyPolitics, November 2015, URL: http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-majority-of-public-now-wants-a-brexit-poll-reveals-a6745561.html.

„islamizării" Europei este posibilă doar în condiţiile dispariţiei UE şi a „redării suveranităţii statelor membre", iar un potenţial Brexit va avea un efect de domino, al cărui rezultat va fi „întoarcerea libertăţilor şi naţiunilor"[22].

Este evident că dizolvarea Uniunii Europene nu constituie nici pe departe soluţia optimă pentru criza refugiaţilor şi, mai mult, ar declanşa pe continentul european o criză economică profundă. În opinia preşedintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, chiar şi introducerea de controale între ţările Schengen ar putea provoca pierderi de aproximativ 3 miliarde euro anual[23]. De asemenea, fostul preşedinte al Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, a subliniat în declaraţiile sale, că această criză în desfăşurare este mai dificilă chiar şi decât cea a zonei euro, deoarece miza nu este doar economică, ci constă mai ales în acceptarea politică şi, în plus, este necesară realizarea unei distincţii clare între aspectul umanitar al crizei, anume primirea şi ajutorarea refugiaţilor, şi lupta împotriva terorismului. Soluţia propusă de Barroso este complet opusă celei promovate de extrema dreaptă europeană, el recomandând corelarea mai multor resurse – financiare, operaţionale, umane – pentru a proteja graniţele UE.[24]

Jose Manuel Barroso militează pentru extinderea spaţiului Schengen prin primirea de noi membri, printre care consideră că ar trebui să se afle şi România. În acest sens, declaraţiile oficialilor europeni sunt contradictorii: de la sprijinul fostului preşedinte al CE la dezacordul subtil al reprezentanţilor Olandei[25]. Cu toate acestea, din punct de vedere al cooperării poliţieneşti, România este implicată în procesele Schengen din noiembrie 2010: la Bucureşti este deschis un birou SIRENE (*Supplementary Information Request at National Entry*), iar din anul 2013, autorităţile române sunt conectate la Sistemul de Informaţii Schengen II (SIS II), ca şi cele 26 de state ale acestui spaţiu[26].

Una dintre cele mai importante soluţii propuse de UE pentru gestionarea crizei refugiaţilor este cea agreată de Comisia Europeană la întâlnirea din 15 decembrie 2015 de la Strasburg, sub denumirea de „Agenda europeană a migraţiei: securizarea frontierelor externe ale Europei". Acest document include următoarele:

- un regulament prin care este creată Paza Europeană de Frontieră şi de Coastă;
- revizuirea Codului Frontierelor Schengen;
- un regulament referitor la documentele europene de călătorie pentru returnarea cetăţenilor statelor terţe cu şedere ilegală;
- revizuirea Manualului EUROSUR;

[22] Conform Agerpres, 29 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[23] Conform Agerpres, 20 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[24] Conform Agerpres, 29 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.
[25] Conform HotNews, 11 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro.
[26] Conform Ministerului Afacerilor Interne, Schengen România, URL: http://www.schengen.mai.gov.ro/index.htm.

- cel de-al 8-lea raport bi-anual referitor la spaţiul Schengen.[27]

Paza Europeană de Frontieră şi de Coastă are la bază Frontex şi autorităţile naţionale responsabile pentru gestionarea frontierelor, inclusiv paza de coastă. Această nouă propunere presupune, de fapt, redenumirea Frontex ca Agenţia Europeană pentru Paza de Frontieră şi de Coastă, cu scopul ilustrării mai clare a noului mandat şi a noilor sarcini şi responsabilităţi extinse. Bugetul Agenţiei va fi sporit gradual de la 143 milioane euro (planificare iniţială pentru anul 2015) la 238 milioane euro în 2016, 281 milioane euro în 2017 şi 322 milioane euro în 2020. De asemenea, va fi extinsă şi resursa umană, de la 402 persoane în 2016 la 1.000 persoane în 2020.[28] Noua Agenţie va aborda următoarele probleme:

- se va asigura că standardele UE în materie de gestionare a frontierelor sunt puse în aplicare la toate frontierele externe, ce vor fi monitorizate în mod constant prin analize de risc periodice şi evaluări ale vulnerabilităţii pentru a identifica şi a gestiona punctele slabe;
- va detaşa ofiţeri de legătură în statele membre ale căror frontierele sunt expuse unor riscuri şi îi va integra deplin pe aceştia în sistemele de informaţii naţionale, fiind în măsură să transmită informaţii agenţiei;
- va fi implementată o rezervă disponibilă rapid de poliţişti de frontieră şi de echipamente tehnice ce va fi pusă la dispoziţia Agenţiei (nu va mai exista deficit de personal sau de echipament necesar operaţiunilor Agenţiei;
- va avea dreptul de a interveni: în cazul în care sunt identificate deficienţe, Agenţia va fi împuternicită să solicite statelor membre să ia măsuri corective în timp util; în situaţii de urgenţă care periclitează funcţionarea spaţiului Schengen şi în care deficienţele nu sunt remediate, Agenţia va putea să intervină pentru a se asigura că se iau măsuri pe teren, chiar şi în cazul în care nu există o cerere de asistenţă din partea respectivului stat membru sau când un stat membru consideră că nu este nevoie de o intervenţie suplimentară;
- va coopera cu ţările terţe pe teritoriul acestora: va avea un nou mandat, în baza căruia va putea trimite ofiţeri de legătură în ţările terţe învecinate şi va putea lansa operaţiuni comune împreună cu acestea, inclusiv pe teritoriul lor;
- va avea un rol mai important în materie de returnare permiţând desfăşurarea echipelor europene de intervenţie formate din escorte, observatori şi specialişti, care asigură returnarea efectivă a resortisanţilor ţărilor terţe aflaţi în situaţie de şedere ilegală; în

[27] European Commission, *European Agenda on Migration: Securing Europe's External Borders*, 15 December 2015, URL: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6332_en.htm.
[28] Ibidem.

acest sens, va fi asigurat un document de călătorie european uniform pentru returnare acceptat de către țările terțe;

- în analiza de risc va include criminalitatea transfrontalieră şi terorismul, va prelucra datele cu caracter personal ale persoanelor suspectate de a fi implicate în acte de terorism şi va coopera cu alte agenții ale UE şi organizații internaționale în scopul prevenirii terorismului.[29]

Se observă, aşadar, o mai bună coagulare a acțiunilor europene în sensul gestionării crizei refugiaților, însă prognoza Fondului Monetar Internațional arată că până la sfârşitul anului viitor încă 4 milioane de refugiați vor ajunge în UE fiind deosebit de dificilă integrarea acestora pe piața muncii[30]. Mai mult, se face resimțită o nouă abordare la nivelul clasei politice din țările vizate de valurile de migranți, de a încerca atât o clarificare a statutului respectivilor migranți (refugiați sau migranți din motive economice) pentru a furniza ajutor umanitar doar celor care au nevoie, cât şi stabilirea unor condiții clare de reîntoarcere a refugiaților în țările de origine după încheierea respectivului război.

[29] Comisia Europeană, *Securizarea frontierelor externe ale Europei. O pază europeană de frontieră şi de coastă*, 2015, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_ro.pdf.

[30] Conform Agerpres, 20 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro.

Capitolul 2
PROGRAMUL NUCLEAR Al COREEI DE NORD

Mihai ZODIAN

Politicile nucleare ale Coreei de Nord au provocat o serie de crize recurente în ultimele decenii, cu un impact pronunțat regional, dar şi cu unele consecințe globale. Un nou episod a început odată cu anunțul oficialităților de la Phenian, referitor la testarea, pe 6 ianuarie 2016, lângă Sungjibaegam, a unei arme termonucleare[31]. Evenimentele sunt în curs de desfăşurare şi înconjurate de multă incertitudine, o situație care limitează stabilirea cu claritate a faptelor şi consecințelor.

Potrivit CNN, agenția oficială de presă nord-coreeană a susținut că armamentul nuclear nu va fi folosit, „cu excepția unei amenințări la adresa suveranității"[32]. Experții celor mai importante puteri din domeniu au pus însă sub semnul întrebării pretențiile acestui stat, iar comunitatea internațională a condamnat intențiile şi activitățile sale[33]. Evoluțiile recente se înscriu într-o istorie complexă de decenii, în care crizele au alternat cu acordurile, fără a produce un rezultat concludent.

În primul rând, nu este clar ce a fost testat la începutul acestui an. Regimul comunist a încercat să sublinieze, cu această ocazie, că este capabil să aibă acces la o tehnologie relativ avansată, într-un context în care este privit, în general, pe plan internațional, ca un sistem politic subdezvoltat, cu şanse limitate de supraviețuire[34]. Aşa cum sublinia Adam Taylor în *Washington Post*, puține state au testat sau desfăşurat un asemenea sistem de armament, care implică o anumită complexitate tehnică[35].

Bomba cu hidrogen presupune folosirea a două tehnologii diferite, dar înrudite, fisiunea şi fuziunea nucleară. O armă nucleară „clasică" joacă rolul de detonator, angrenând energii imense, necesare reproducerii unui mecanism de funcționare analog celor din stelele stabile, prin

---

31 Joohee Cho, Luiz Martinez, "North Korea Says It Has Successfully Tested Hydrogen Bomb", *ABC News*, 6 ianuarie 2016, http://abcnews.go.com/International/north-korea-successfully-tested-hydrogen-bomb-amid-earthquake/story?id=36109939 (accesat februarie 2016).

32 Eduard McKirdy, "North Korea announces it conducted nuclear test", *CNN International*, http://edition.cnn.com/2016/01/05/asia/north-korea-seismic-event (accesat februarie 2016).

33 Idem.

34 Gordon Chang, *Nuclear Showdown, North Korea takes on the world*, Arrow, Londra, 2007.

35 Adam Taylor, "Map: The Countries Believed to Have Tested Hydrogen Bomb", *The Washington Post*, 6 ianuarie 2016, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/01/06/map-the-countries-believed-to-have-tested-hydrogen-bombs (accesat februarie 2016).

care sunt produse capacități explozive uneori de ordinul megatonelor[36]. Din cauza puterii de distrugere potențial nelimitate, armamentul respectiv este utilizat, de obicei, pentru descurajare.

În acelaşi timp, există categorii intermediare între bombele atomice şi cele termonucleare; activitățile respective se desfăşoară în subteran, iar informațiile sunt insuficiente şi utilizate în scopuri politice, context care deseori creează confuzie şi dificultăți în stabilirea a ce s-a întâmplat cu adevărat. Primul experiment sovietic, din anii `50, a fost criticat în aceşti termeni, URSS fiind considerată deținătoare a tehnologiei respective abia după un al doilea test[37]. De asemenea, trebuie subliniat că, pentru un arsenal funcțional, sunt necesare posesia de vectori credibili şi de cantități suficiente de armament.

Autoritățile sud-coreene au anunțat prezența unui seism artificial în zona anunțată de oficialii din Nord, iar cele americane şi-au manifestat scepticismul față de declarațiile regimului de la Phenian[38]. Dacă testarea joacă şi un rol propagandistic, contestarea rezultatelor este, la rândul său, un instrument retoric. Ulterior, Washingtonul şi-a nuanțat poziția, susținând neoficial că ceva a fost testat, dar în cel mai bun caz, ar fi fost vorba despre unele componente, poate „un detonator", dar că experimentul a reprezentat un eşec, conform declarațiilor sub anonimat ale unui expert guvernamental, citat de CNN[39].

Dacă estimările experților internaționali se confirmă, atunci autoritățile nord-coreene vor fi puse în dificultate în politica externă. Promovarea unei imagini de forță intră în contradicție cu prezentarea unei imagini în mod evident exagerate şi poate complica relațiile cu principalii parteneri ai regimului, China şi Federația Rusă. Din câte se pare însă, criza continuă să se escaladeze, cel puțin la nivelul propagandei şi acțiunilor diplomatice.

La momentul redactării acestei sinteze, evenimentele par a se precipita. Phenianul ar putea lansa, în următoarele săptămâni, o nouă rachetă, ceea ce denotă şi abilitatea de a proiecta explozive nucleare cu ajutorul vectorilor balistici intercontinentali, cele două tipuri de tehnologii fiind direct legate[40]. Împreună cu testul din ianuarie, se poate considera că autoritățiile din Coreea de Nord transmit un semnal important lumii în ceea ce priveşte potențialul său ştiințific şi militar, în ideea că reprezintă un actor care trebuie luat în considerare, contrar percepției negative mai sus menționate.

---

[36] David Holloway, *Stalin și bomba atomică*, Institutul European, Iaşi, 1998; Lawrence Freedman, *The Evolution of Nuclear Strategy*, St. Martin's Press, New York, 1983.
[37] Holloway, *op. cit*.
[38] Cho, Martinez, *op. cit*.
[39] Barbara Starr, "First on CNN: North Korea May Have Tested Components of a Hydrogen Bomb", *CNN Politics*, 29 ianuarie 2016, http://edition.cnn.com/2016/01/28/politics/north-korea-hydrogen-bomb-test (accesat februarie 2016).
[40] ***, "North Korea preparing long range missile test, says Japanese report", *The Guardian/Reuters*, 28 ianuarie 2016, http://www.theguardian.com/world/2016/jan/28/north-korea-preparing-long-range-missile-test-says-japanese-report (accesat februarie 2016).

În teorie, rachetele balistice intercontinentale pot deveni o amenințare, îndeosebi la adresa Statelor Unite, dar credibilitatea unei asemenea politici necesită dezvoltarea unui arsenal funcțional. Spre deosebire de perioada Războiului Rece, prestigiul internațional este mai puțin legat de deținerea unui potențial nuclear, cât de capacitatea economică sau de atracția ideologică, sectoare unde Phenianul este puternic deficitar. Aparent, politicile regimului au stagnat într-un ciclu al inițierii crizelor şi rezolvărilor temporare, din care este greu de ieşit.

Marile puteri şi organizațiile internaționale au criticat noile intenții ale regimului de la Phenian, fiind interesant şi că unii dintre partenerii săi tradiționali s-au distanțat ori s-au opus politicilor respective. Coreea de Sud consideră că este vorba despre o „amenințare" globală, ceea ce era de aşteptat; în mod similar, autoritățile nipone au adoptat o atitudine similară, însă chiar şi Federația Rusă a considerat că dreptul internațional este sfidat[41]. De asemenea, China a reacționat prudent, îndemnând la moderație şi declarându-se „extrem de preocupată"[42].

Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite a luat în discuție situația nord-coreeană[43]. În asemenea probleme, sancțiunea depinde de la caz la caz, lipseşte o uniformitate normativă, deseori măsurile punitive alternând cu negocierile şi compromisurile. În general, SUA, Japonia şi Coreea de Sud se opun regimului de la Phenian, iar Federația Rusă şi China sunt mai moderate, adică se opun unor politici, cum e cea nucleară, dar tolerează autoritățile comuniste[44].

Coreea de Sud a reacționat dur față de anunțurile şi atitudinea Nordului, decizând instituirea unui grad ridicat de alertă a forțelor armate şi reluând emisiunile de propagandă[45]. Aliatul american a trimis un bombardier nuclear deasupra teritoriului acestei țări, într-un gest de solidaritate şi de subliniere a credibilității garanțiilor de securitate oferite[46]. Trebuie subliniat că incidente au loc periodic între cele două state vecine, între care, din anii '50, odată cu sfârşitul războiului, formal nu există un acord de pace, ci doar un armistițiu[47].

SUA şi-au manifestat scepticismul față de posibilitatea testării unei arme cu hidrogen, aşa cum am menționat anterior, subliniind însă că regimul de la Phenian continuă demersurile sale

---

[41] Jack Kim, "Pressure Mounts on North Korea to Abandon Rocket Launch", *Reuters*, 3 februarie 2016, http://www.reuters.com/article/us-northkorea-satellite-idUSKCN0VB1NY (accesat februarie 2016).
[42] Ibidem.
[43] Julian Borger, "North Korea nuclear test: UN considers new punitive actions", *The Guardian*, 7 ianuarie 2016, http://www.theguardian.com/world/2016/jan/06/sanctions-considered-after-condemnation-of-north-korea-nuclear-test (accesat februarie 2016).
[44] Kim, *op. cit*.
[45] Tim Marcin, "After North Korea Hydrogen Bomb Test, South Korea Military on Highest Alert Level Across Border", *International Business Times*, 7 ianuarie 2016, http://www.ibtimes.com/after-north-korea-hydrogen-bomb-test-south-korea-military-highest-alert-level-along-2254393 (accesat februarie 2016).
[46] PTI, "US B-52 bomber flies over South Korea after North Korea's Hydrogen bomb test", *The Times of India*, 10 ianuarie 2016, http://timesofindia.indiatimes.com/world/rest-of-world/US-B-52-bomber-flies-over-South-Korea-after-North-Koreas-Hydrogen-bomb-test/articleshow/50521322.cms (accesat februarie 2016).
[47] Pentru mai multe detalii, vezi Peter Calvocoressi, *Politica mondială după 1945*, Editura Allfa, Bucureşti, 2000.

nucleare şi că reprezintă o ameninţare la adresa securităţii regionale şi globale[48]. Pe lângă zboruri de recunoaştere şi consultări cu aliaţii, Washingtonul a propus, în cadrul discuţiilor din Consiliul de Securitate al ONU, adoptarea unor sancţiuni dure[49]. Nu este clar dacă se va ajunge la un consens şi trebuie arătat că, în trecut, relaxarea restricţiilor externe a reprezentat un instrument de negociere cu regimul de la Phenian, care a făcut unele concesii temporare în ceea ce priveşte politica sa nucleară, dar nu a renunţat la dezvoltarea acestui tip de capabilităţi[50].

Recent încheiatul acord cu Iranul demonstrează că administraţia americană poate fi suficient de flexibilă, atunci când manifestă un interes, iar contextul regional permite realizarea unei înţelegeri. În consecinţă, este mai dificil pentru reprezentanţii Phenianului să blameze Washingtonul pentru propriile sale politici, aşa cum se întâmpla în anii `2000. În schimb, SUA au şanse mai mari de a promova o abordare punitivă în această criză, chiar dacă F. Rusă şi China sunt sceptice în ceea ce priveşte viabilitatea unor sancţiuni dure.

În acelaşi timp, SUA se află într-o perioadă electorală, o nouă administraţie fiind aşteptată la începutul anului viitor. Acest lucru înseamnă că politicile Washingtonului faţă de dosarul coreean se pot schimba sau că preşedintele Barack Obama, aflat la final de mandat are mână liberă în această problemă. Candidatul cu şansele cele mai mari, fostul secretar de stat democrat, Hillary Clinton, a trebuit să facă faţă criticilor republicanilor, dar mai mulţi comentatori au subliniat absenţa unor alternative credibile elaborate de către rivalii săi politici[51].

Japonia a subliniat, la rândul său, opoziţia faţă de politicile nucleare ale Coreei de Nord şi s-a consultat cu aliatul său principal, SUA. De pe teritoriu nipon s-au declanşat o serie de misiuni de observaţia ale aviaţiei americane, planificate cu obiectivul de a investiga ce s-a întâmplat cu adevărat în cazul presupusului test[52]. Autorităţile de la Tokyo, Seul şi Washington au anunţat decizia de a coopera în dosarul nuclear nord-coreean, un mesaj important, deoarece relaţiile dintre primele două capitale nu au fost întotdeauna calde, din cauza trecutului colonial[53].

---

[48] ***, ”NTI, North Korea Proflie, Nuclear Overview”, NTI 2010, http://www.nti.org/e_research/profiles/NK/Nuclear/index.html (accesat februarie 2016).
[49] PTI, “Hydrogen bomb test: US-Japan to work with S. Korea to meet Pyongyang challenge”, OneIndia, 9 ianuarie 2016, http://www.oneindia.com/international/hydrogen-bomb-test-us-japan-work-with-s-korea-meet-pyongyang-challenge-1978250.html (accesat februarie 2016).
[50] Felicia Schwartz, “US, China Divided Over Response to North Korea`s Nuclear Program”, *The Wall Street Journal*, 27 ianuarie 2016, http://www.wsj.com/articles/u-s-china-divided-over-response-to-north-koreas-nuclear-program-1453884250 (accesat februarie 2016).
[51] Stephen Collinson, „Political Fallout for Hillary Clinton after North Korea`s Nuke Test”, *CNN Politics*, 7 ianuarie 2016, http://edition.cnn.com/2016/01/06/politics/north-korea-nuclear-test-clinton-trump (accesat februarie 2016); Michael Hirsh, “Hillary`s North Korea problem”, *Politico*, 6 ianuarie 2016, http://www.politico.com/story/2016/01/hillarys-north-korea-fail-217424 (accesat februarie 2016).
[52] Mugdha Variar, “US flies military planes from Japan air base after North Korea claims hydrogen bomb test”, *International Business Times*, 7 ianuarie 2016¸ http://www.ibtimes.co.in/us-flies-military-planes-japan-air-base-after-north-korea-claims-hydrogen-bomb-test-662322 (accesat februarie 2016).
[53] Mirren Gidda, “U.S., Japan, South Korea Unites in Response to North Korea Hydrogen Bomb”, *Newsweek*, 7 ianuarie 2016, http://europe.newsweek.com/us-japan-south-korea-unite-response-against-north-korea-412557?rm=eu (accesat februarie 2016).

Coalizarea celor trei actori poate avea implicații mai ample; mai precis, regimul nord-coreean riscă să complice ecuația strategică cu care se confruntă partenerul său chinez în regiunea Asia-Pacific. Atitudinea autorităților japoneze față de moştenirea celui de-al Doilea Război Mondial crease nemulțumiri în rândul statelor vecine, dar un Phenian considerat în acelaşi timp fragil şi amenințător poate crea o nouă solidaritate. Alături de tensiunile din Marea Chinei de Sud, repetatele crize provocate de acest regim consolidează legitimitatea principalelor alianțe americane din spațiul respectiv.

China şi-a continuat politica tradițională față de regimul de la Phenian, condamnând testul, dar evitând, în acelaşi timp, să promoveze măsuri drastice îndreptate împotriva acestuia[54]. Atitudinea Beijingului a fost interpretată în mod diferit, fie drept o practică de protejare a autorităților comuniste vecine, fie ca parte a unei strategii graduale de moderare şi reformare. SUA au întreprins demersuri, inclusiv printr-o vizită a secretarului de stat, John Kerry, pentru a obține acordul în favoarea unor sancțiuni mai dure, obținând un acord de principiu asupra necesității unei noi rezoluții, nu neapărat şi în privința sancțiunilor[55].

Federația Rusă a adoptat un comportament similar vecinului chinez: reprezentanții autorităților de la Moscova au condamnat în termeni duri testul nord-coreean, dar au subliniat importanța „prudenței", evitării tensiunilor şi a dialogului, în abordarea acestei crize[56]. O serie de experți, citați de agenția rusă de presă ITAR-TASS, au ajuns la concluzii similare celor americane, în sensul că nu a fost vorba despre o armă termonucleară, ci despre elemente ale unui detonator, manifestând o atitudine mai favorabilă Phenianului[57]. S. Ramani sugerează, în *The Diplomat*, o publicație importantă dedicată regiunii Asia-Pacific, că Moscova este, probabil, interesată de a juca un rol de mediator între occidentali şi regimul condus de Kim Jong-un[58].

Nu este clar dacă presupusele ambiții ale Kremlinului se pot materializa, ținând cont de conflictul din Ucraina şi de intervențiile competitive din Siria, deşi dosarul iranian sugerează potențialul unei competiții limitate. Multe lucruri depind aici şi de disponibilitatea SUA de a

---

54 Jahier Hernandez, "North Korea`s Hydrogen Bomb Claim Strains Ties with China", *The New York Times*, 6 ianuarie 2016, http://www.nytimes.com/2016/01/07/world/asia/north-korea-china-hydrogen-test.html (accesat februarie 2016).

55 ***, "US and China call for new North Korea UN resolution", *BBC News*, 27 ianuarie 2016, http://www.bbc.com/news/world-asia-china-35416532 (accesat februarie 2016); Carol Morello, Simon Denyer, "China backs U.N. move to denounce North Korea over nuclear test", *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/world/china-agrees-to-sanctions-against-north-korea-during-kerry-visit/2016/01/27/2d09569a-bfcd-11e5-98c8-7fab78677d51_story.html (accesat februarie 2016).

56 Kim, *op. cit.*; ***, "Russia Calls for Restraint Amid North Korea's Hydrogen Bomb Test", *Sputnik News*, 13 ianuarie 2016, http://sputniknews.com/politics/20160113/1033047327/north-korea-hydrogen-bomb-russia.html (accesat februarie 2016).

57 *** "Russian experts doubt that North Korea tested hydrogen bomb", ITAR-TASS News Agency, 14 ianuarie 2016, http://tass.ru/en/world/849669 (accesat februarie 2016).

58 Samuel Ramani, "Russia, Japan and North Korea`s Nuclear Test". *The Diplomat*, 25 ianuarie 2016, http://thediplomat.com/2016/01/russia-japan-and-north-koreas-nuclear-test (accesat februarie 2016).

accepta unele compromisuri cu Federația Rusă. Astfel, deşi îndepărtată, criza din Asia de Nord-Est poate avea efecte şi asupra evoluțiilor politico-militare din alte spații.

Condamnarea generală a presupusului test nord-coreean era previzibilă, ținând cont că majoritatea statelor sprijină oficial obiectivul stopării difuziunii tehnologiei nucleare de tip militar şi eventual, pe cel al dezarmării în acest domeniu. Deşi autoritățile de la Phenian s-au retras din tratatul de neproliferare, o serie de rezoluții ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite au condamnat programul de înarmare demarat de regimul respectiv, drept amenințare la adresa păcii şi securității internaționale, incluzând aici şi dezvoltarea rachetelor şi alte mijloace adiacente, fără a implica recursul la forță[59]. Ambiguitățile regimurilor internaționale din această zonă tematică au devenit evidente începând cu testele nucleare din anii '90 şi continuă să influențeze evoluțiile globale[60].

În consecință, acțiunea concertată a marilor puteri este necesară pentru a modera şi soluția criza recentă. Intervenția armată împotriva unui stat deținător de arme nucleare este improbabilă, din cauza riscurilor implicate. Actorii majori pot impune noi sancțiuni şi pot slăbi regimul de la Phenian, dar, în general, eficiența acestui tip de măsuri, în fața unui regim autoritar şi intens motivat se poate dovedi a fi cel puțin deficitară.

Evoluția crizei depinde, în parte, nu doar de atitudinea marilor puteri şi de normele existente, ci şi de motivațiile, politicile şi comportamentul Coreei de Nord. Cum însă avem de-a face cu un regim închis, dintr-un spațiu cultural diferit, evaluarea motivațiilor Phenianului s-a dovedit a fi unul dintre cele mai dificile exerciții intelectuale, chiar dacă joacă un rol esențial în definirea reacțiilor şi strategiilor optime şi în evaluarea comportamentelor din domeniul securității. Două mijloace simple se referă la investigarea capabilităților şi a istoricului problematicii nucleare, dar nu sunt instrumente garantate şi trebuie privite cu o anumită detaşare, deoarece se bazează pe generalizări şi pe informații deseori contestabile[61].

Configurarea programului nuclear nord-coreean a fost însoțită de un amestec paradoxal de discreție, mai ales în ceea ce priveşte dezvoltarea capabilităților de producție şi publicitate intensivă atunci când era vorba despre proclamarea rezultatelor. Potrivit evaluării SIPRI efectuată pentru anul 2015, se estimează că Phenianul deține maxim 8 focoase atomice[62]. *Arms Control Association* consideră că regimul comunist deține o serie de rachete balistice cu rază lungă de acțiune (de pildă modelul No Dong), dar că dezvoltarea vectorilor cu rază de acțiune

---

[59] ***, "UN Security Council Resolutions on North Korea", *Arms Control Association*, https://www.armscontrol.org/factsheets/UN-Security-Council-Resolutions-on-North-Korea (accesat februarie 2016).
[60] Subiect dezvoltat pe larg în Mihai Zodian, „Proliferarea armelor de distrugere în masă", în Daniel Biro, *Relațiile internaționale contemporane. Teme centrale în politica* mondială, Editura Polirom, Iași, 2013.
[61] Terry L. Diebel, *Foreign Affairs Strategy. Logic for American Statecraft*, Cambridge University Press, 2007, pp. 146-148; Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, 1977.
[62] Shannon N. Kile, Hans M. Kristensen, "World nuclear forces" în ***, SIPRI Yearbook 2015, ediția online, http://www.sipri.org/yearbook/2015/11 (accesat februarie 2016).

mai mare încă în curs de desfăşurare (Unha 3/Taepo Dong 2), cu un istoric marcat de eşecuri, ceea ce ar putea explica insistența asupra unei noi lansări de satelit[63].

Facilitățile de producție sunt centrate asupra unui reactor de cercetare, deturnat pentru fabricarea de plutoniu, dar existența a cel puțin unei instalații de îmbogățire a uraniului a fost făcută publică, potrivit estimărilor experților occidentali şi declarațiilor oficiale[64]. Coreea de Nord a cooperat cu state precum Iranul şi Pakistanul prin comercializarea ilicită de centrifugi şi material nuclear[65]. Prin rezoluțiile mai sus amintite, comunitatea internațională a adoptat o serie de măsuri destinate încetinirii sau stopării programului nuclear respectiv.

Avem de-a face, cel mai probabil, cu un arsenal modest, afectat de multe probleme tehnice, dar suficient de periculos pentru a atrage, odată la câțiva ani, atenția comunității internaționale. Coreea de Nord poate continua proliferarea tehnologiei sau materialului de care dispune. O eventuală prăbuşire a regimului ar complica demersurile de menținere sub control al capabilităților nucleare dezvoltate, motive suficiente pentru a trezi semne de întrebare, cel puțin în rândul actorilor regionali[66].

Evoluția externă a fost caracterizată de perioade de acalmie, urmate de tensionarea relațiilor. Suspiciunile referitoare la programul nord-coreean s-au confirmat în 1994, odată cu descoperirea reactorului destinat plutoniului de la Yongbyon, care a declanşat o criză internațională. Prima soluție a implicat oferirea de asistență economică limitată, în schimbul opririi demersurilor din acest domeniu, un rol decisiv jucându-l SUA, în condițiile în care se considera că regimul se va liberaliza sau va urma destinul fostei Republici Democrate Germane[67].

Disputele nu se limitează doar la zona tematică cuprinzând tehnologia nucleară şi pot fi privite într-un context politic intern şi extern mai extins. Mai întâi, avem relațiile ambigue dintre cele două state coreene, care au oscilat între tensiuni şi forme limitate de cooperare, Nordul fiind pus în dificultate, odată cu eşecul de dezvoltare şi cu prăbuşirea Uniunii Sovietice, în timp ce Sudul s-a transformat dintr-o fostă colonie vulnerabilă, într-un stat democratic şi prosper. În al

---

63 ***, "Arms Control and Proliferation Profile: North Korea", *Arms Control Association*, https://www.armscontrol.org/factsheets/northkoreaprofile (accesat februarie 2016).

64 David Albright, Serena Kelleher-Vergantini, "Update of Key Activities at North Korea`s Yongbyon Nuclear Site", *Institute for Science and International Security*, 13 ianuarie 2016, http://isis-online.org/isis-reports/detail/update-of-key-activities-at-north-koreas-yongbyon-nuclear-site/10#images (accesat februarie 2016); ***, NTI Overview: North Korea, *New Threat Initiative*, ianuarie 2016, http://www.nti.org/country-profiles/north-korea (accesat februarie 2016).

65 ***, "Arms Control and Proliferation Profile: North Korea", https://www.armscontrol.org/factsheets/northkoreaprofile (accesat februarie 2016).

66 Scott D. Sagan, "The Perils of Proliferation: Organization Theory, Deterrence Theory, and the Spread of Nuclear Weapons", în *International Security*, primăvara 1994, pp. 66-107.

67 ***, "Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy", *Arms Control Association*, https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron (accesat februarie 2016).

doilea rând, ascensiunea Chinei şi relaţiile strategice dintre Beijing şi Washington au schimbat mediul de securitate din regiunea Asiei de Nord.

O nouă etapă a început în 2002, odată cu intenţia administraţiei americane de a combate „statele bandit”, între care a fost inclus şi regimul de la Phenian, care angajase unele programe, printre care unul nou anunţat de îmbogăţire a uraniului şi dezvoltarea de rachete balistice[68]. După o serie de demersuri diplomatice, inclusiv inaugurarea discuţiilor în formatul de şase naţiuni (cele două state coreene, SUA, China, Federaţia Rusă şi Japonia), regimul comunist a denunţat Tratatul de Neproliferare Nucleară şi a testat, în 2006, primul dispozitiv nuclear şi o serie de vectori[69]. În urma negocierilor, se ajunge la un acord, dar, ulterior, relaţiile se vor tensiona, inclusiv prin noi teste, fără a mai atinge, însă, intensitatea disputelor anterioare.

Discuţiile desfăşurate în timpul administraţiei Obama nu s-au bucurat de succese semnificative, în ciuda intenţiei acesteia de a promova o agendă de dezarmare ambiţioasă, spre deosebire de cazul Iranului, cel puţin până acum. Noul lider nord-coreean, Kim Jong-un a continuat testarea armelor atomice şi programele de îmbunătăţire a rachetelor balistice[70]. Până recent, situaţia regională părea blocată între abordări diplomatice eşuate şi demersuri de înarmare nu întotdeauna bucurate de succes.

Pe baza acestora şi a evaluărilor experţilor din domeniu, au fost propuse trei mari explicaţii ale politicilor nucleare nord-coreene. Prima exprimă programele în termeni strategici, drept consecinţă a schimbărilor produse pe plan internaţional şi regional în distribuţia puterii, a doua se referă la posibila intenţie a autorităţilor de la Phenian de a obţine beneficii prin exercitarea de presiuni, iar ultima pune accentul asupra eventualei utilităţi deţinute de manifestarea unor tensiuni externe pentru supravieţuirea statului nord-coreean[71]. Din cauza opacităţii regimului, nu este clar care dintre teoriile rivale poate oferi o interpretare superioară, toate fiind în atenţia decidenţilor.

În concluzie, avem de-a face cu o criză declanşată prin anunţul oficial al Coreei de Nord, referitor la testarea unei arme termonucleare, despre care nu se cunosc foarte multe lucruri. Experţii şi marile puteri au contestat afirmaţiile regimului de la Phenian, argumentând însă că un

---

[68] ***, “North Korea Nuclear Timeline Fast Facts”, CNN Library, http://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-timeline---fast-facts (accesat februarie 2016).

[69] Soyeon Kim, Haesoo Yang, “Timeline of North Korea`s Claimed Nuclear Tests”, ABC News, http://abcnews.go.com/International/timeline-north-koreas-nuclear-tests/story?id=36112252 (accesat februarie 2016).

[70] ***, “North Korea Nuclear Timeline Fast Facts”, CNN Library, http://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-timeline---fast-facts (accesat februarie 2016).

[71] ***, “Russian experts doubt that North Korea tested hydrogen bomb”, TASS, 14 ianuarie 2016, http://tass.ru/en/world/849669 (accesat februarie 2016); ***, “Five questions about N. Korea latest rocket launch”, *AFP/Yahoo News*, 7 februarie 2016; Jack Hands, “North Koreas Rethoric Hides Its True Intentions”, *The Diplomat*, 9 octombrie 2015, http://thediplomat.com/2015/10/north-koreas-rhetoric-hides-its-true-intentions (accesat februarie 2016); Gordon Chang, *Nuclear Showdown, North Korea takes on the world*, Arrow, Londra, 2007.

element al programului nuclear ar fi fost implicat, ceea ce contrazice atât rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU, implicit dreptul internațional, dar şi interesele lor strategice în regiunea Asiei de Nord-Est. Evenimentele sunt încă în curs de desfăşurare, iar intensitatea rivalităților pare a se escalada.

Consiliul de Securitate ar urma să se pronunțe în mod formal în privința presupusului test, dar persistă divergențe între actorii majori referitoare la căile de urmat, în special în ceea ce priveşte tipul şi duritatea sancțiunilor. Regimul proliferării nucleare nu conține măsuri punitive propriu-zise, acestea fiind lăsate la latitudinea statelor şi a ONU. Nu este clar dacă o abordare eficientă se va materializa, în aceste condiții, mai ales că politicile anterioare mai curând au temporizat problema, decât să o rezolve.

Potrivit informațiilor publice disponibile, Coreea de Nord deține un număr redus de bombe atomice, o serie de rachete cu rază medie de acțiune şi este în curs de a-şi dezvolta vectori capabili de distanțe mai lungi, dar nu este clar câte deține şi dacă sunt sau nu operaționale. Cum avem de-a face cu un regim închis, iar stabilirea faptelor în chestiuni legate de programe nucleare este dificilă, cazul Irakului în 2002-2003 fiind emblematic, o oarecare prudență este necesară. În acelaşi timp, statul respectiv este considerat sărac şi slab, potrivit altor indici ai puterii.

Istoricul relațiilor „nucleare" a fost caracterizat prin crize urmate de acorduri temporare, prin care autoritățile de la Phenian primeau unele beneficii, în schimbul promisiunilor de a opri proiectele. Intențiile sale au fost explicate în mod diferit în termeni de securitate, risc calculat sau de ostilitate necesară coeziunii interne. Este de estimat că, în absența unei schimbări majore, greu de prevăzut în acest moment, acest tip de tensiuni se va repeta şi în viitor, marilor puteri lipsindu-le fie interesul, fie o politică eficientă aici.

Capitolul 3

GAZODUCTUL TURKMENISTAN-AFGANISTAN-PAKISTAN-INDIA (TAPI). IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII REGIONALE

Cristian BĂHNĂREANU

TAPI sau gazoductul trans-afgan a fost proiectat să transporte resursele de gaze naturale din zona Mării Caspice, în special Turkmenistan, prin Afganistan, spre Pakistan şi India. Astfel, conducta va porni din câmpurile gazifere Galkynysh, parcurgând circa 200 kilometri pe teritoriul turkmen, apoi va traversa 735 kilometri prin vestul teritoriului afgan, de-a lungul comunicației rutiere Herat-Kandahar, şi 800 kilometri prin regiunile pakistaneze Quetta şi Multan, destinația finală fiind oraşul Fazilka din nordul provinciei indiene Punjab, de la granița indo-pakistaneză. Unii susținători ai proiectului, ca de exemplu preşedintele Afganistanului[72], îl văd ca pe o continuare modernă a Drumului Mătăsii.

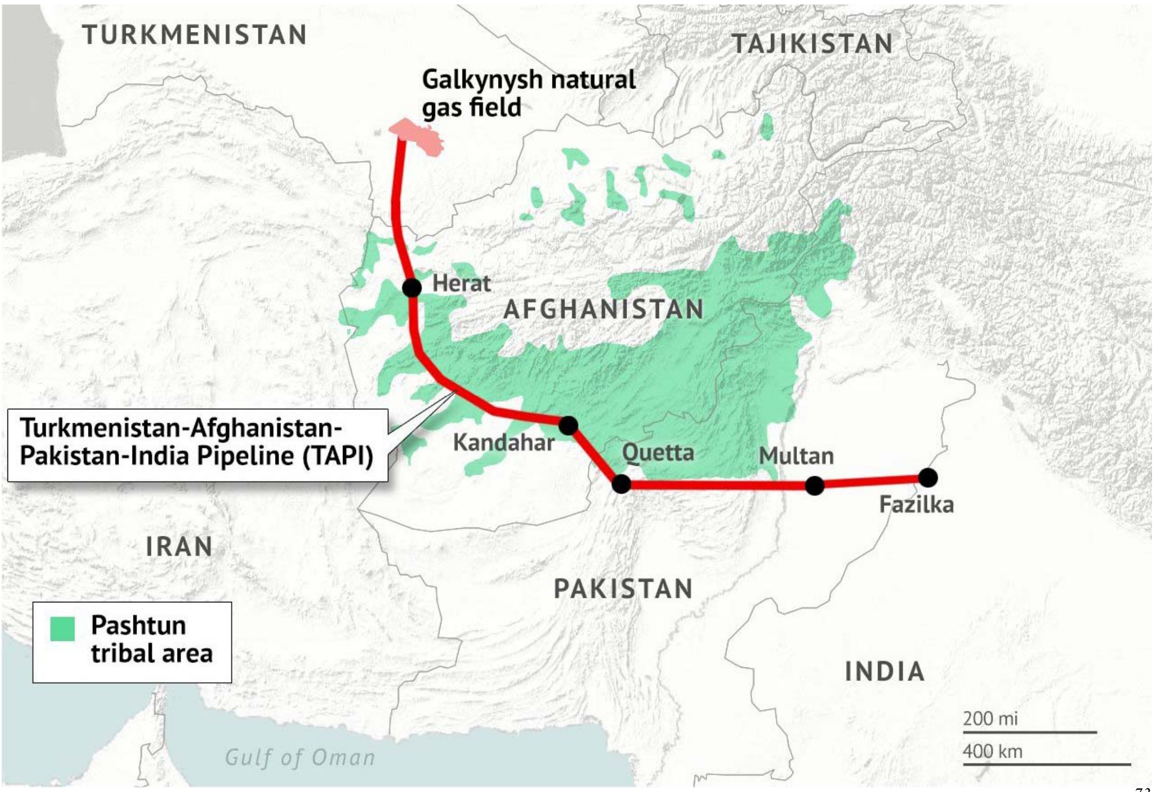

Figura nr. 1: Traseul gazoductului TAPI[73]

---

[72] M. Reyaz, *TAPI pipeline: A new silk route or a pipe dream?*, în Al Jazeera, 16 December 2015, http://www.aljazeera.com/news/2015/12/tapi-pipeline-silk-route-pipe-dream-151215211343976.html, accesat în 03.02.2016.

[73] Harta a fost preluată de pe site-ul Stratfor, https://www.stratfor.com/image/security-priority-tapi-pipeline.

Necesitatea acestui proiect a apărut încă de la începutul anilor ’90, odată cu obţinerea independenţei fostelor republici sovietice şi implicarea companiilor petroliere internaţionale în industria energetică din Kazahstan şi Turkmenistan. Fiind mult timp izolat şi ocolit de circuitele economice internaţionale, dar şi blocat între doi giganţi energetici – Rusia şi Iran, Turkmenistanul a depus eforturi constante pentru deschiderea economiei şi extinderea opţiunilor de export a resurselor sale de gaze naturale către marii consumatori occidentali şi de pe piaţa estică. Administraţia de la Moscova, care controla toată infrastructura de export a celor două ţări ex-sovietice, a refuzat în mod constant accesul la reţeaua sa de conducte, ceea ce a dus la căutarea unor rute alternative de transport a resurselor energetice, care să evite Iranul şi Rusia.

În paranteză, trebuie spus că statul turkmen dispune de unele dintre cele mai bogate resurse de gaze naturale din lume (locul 5, după Rusia, Iran, Qatar şi Arabia Saudită, cu rezerve certe de circa 265 mii miliarde m^3)[74]. Oficiali guvernamentali din sectorul energetic au dezvăluit că Turkmenistanul intenţionează ca, până în 2030, să producă 250 miliarde m^3 de gaze naturale şi să exporte circa 4/5 anual. Astfel, conducta de transport gaze va crea o fereastră de oportunitate pentru guvernul de la Aşhabad de a interconecta două dintre cele mai mari pieţe energetice ale Asiei de Sud, de a reduce dependenţa de Rusia, de a intra pe noi pieţe şi de a strânge relaţiile cu statele din zona sud-asiatică.

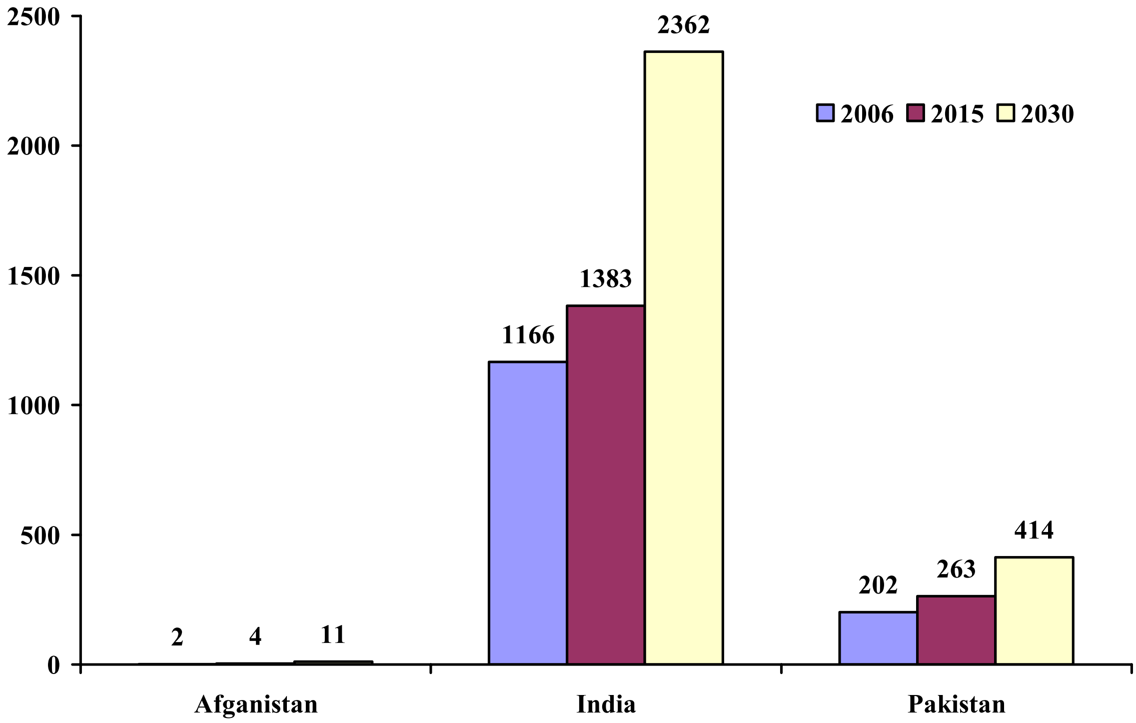

Figura nr. 2: Dinamica cererii de gaze naturale (milioane m^3/zi)[75]

[74] Energy Information Administration, *International energy data and analysis - Turkmenistan*, 2015, accesat la 01.02.2016.
[75] Date preluate din Asian Development Bank, *Energy Outlook for Asia and the Pacific*, October 2009.

După cum se poate observa în graficul de mai sus, gazoductul va deservi necesitățile de resurse energetice în creştere din Asia de Sud, una dintre regiunile cel mai puțin integrate din punct de vedere economic ale lumii. Până în 2030, consumul de gaze naturale urmează să se dubleze în India şi Pakistan şi chiar să ajungă de peste 5 ori mai mare în Afganistan față de anul de referință 2006. De altfel, pentru statul afgan, acest gazoduct ar însemna probabil cel mai mare proiect de dezvoltare, ce ar putea aduce peste 400 milioane USD pe an. Conform anumitor surse, banii ar putea fi folosiți pentru construcția a peste 100 de unități industriale în apropierea traseului conductei şi a altor infrastructuri deosebit de necesare[76].

Pentru India, proiectul TAPI reprezintă o opțiune eficientă din punct de vedere al necesităților de energie, estimările arătând că acesta va acoperi circa 12-16% din cererea de energie, iar importurile de gaze lichefiate prin conductă vor fi mai ieftine față de cele transportate pe mare. Creşterea industrială a Pakistanului necesită mari cantități de energie, iar gazoductul TAPI va satisface în proporție de 45% această cerere în creştere şi va oferi oportunități de industrializare şi creare de locuri de muncă în Balochistan, prin crearea de unități industriale de-a lungul rutei de transport. Taxele de tranzit primite de guvernul pakistanez de la India vor fi mai mult decât suficiente pentru a acoperi taxele plătite de Pakistan Afganistanului, ceea ce înseamnă un cost al energiei mai mic pentru statul pakistanez. De asemenea, Pakistanul va avea posibilitatea de a exporta gaze, prin portul Gwadar, spre China, administrația de la Beijing manifestându-şi interesul pentru acest proiect.

Proiectul inițial a fost demarat la 15 martie 1995, când a fost semnat un memorandum de înțelegere între guvernele din Turkmenistan şi Pakistan pentru construcția unei conducte de transport gaze. După mai multe neînțelegeri şi tergiversări, cu implicarea companiilor energetice internaționale – Bridas Corporation (Argentina), Unocal (SUA), Delta (Arabia Saudită), Gazprom (Rusia), consorțiul Central Asia Gas Pipeline, Ltd. (CentGas), un nou acord a fost semnat la 27 decembrie 2002 de către liderii Turkmenistanului, Afganistanului şi Pakistanului. În 2005, Banca Asiatică de Dezvoltare a prezentat versiunea finală a studiului de fezabilitate realizat de compania britanică Penspen. Proiectul gazoductului a atras un puternic sprijin din partea SUA, deoarece TAPI permitea republicilor din Asia Centrală să exporte energie pe piețele occidentale fără a apela la rutele controlate de ruşi. Se intenționa izolarea Iranului şi slăbirea poziției Rusiei în regiune, inclusiv prin integrarea Afganistanului în circuitele economice ale Asiei Centrale şi de Sud. După cum menționa şi Ann Jacobsen, ambasadorul american în Turkmenistan de la acea vreme: „Suntem foarte interesați de acest proiect şi este foarte posibil ca

---

[76] Jamil Nasir, *Pipe Dreams*, în Southasia, 31 December 2014, http://www.pressreader.com/pakistan/southasia/20141231/textview, accesat în 05.02.2016.

firmele americane să se alăture"[77]. Construcția părții turkmene a conductei ar fi trebuit să înceapă în 2006, dar sporirea instabilității în zonă a pus sub semnul întrebării fezabilitatea proiectului, deoarece partea de sud a secțiunii afgane ar fi trebuie să treacă prin teritoriul controlat de talibani. Proiectul a stagnat până în aprilie 2008, când Pakistan, India şi Afganistan au încheiat un acord-cadru pentru a cumpăra gaze naturale din Turkmenistan.

În 11 decembrie 2010, la Aşhabad a fost semnat acordul interguvernamental de începere a construcției conductei TAPI, care urmează să devină operațională în 2019. Gazoductul va avea un diametru de 142 centimetri şi o lungime de aproximativ 1.814 kilometri, de-a lungul căreia vor fi construite şase stații de comprimare. Capacitatea de transport a conductei va fi de 33 miliarde m^3 de gaze naturale pe an, din care 5 miliarde m^3 vor fi furnizate în Afganistan şi câte 14 de miliarde m^3 către Pakistan şi India în următorii 30 de ani. Inițial, costul proiectului transnațional se ridica la 7,6 miliarde USD, dar o estimare mai recentă evaluează costurile la circa 10 miliarde USD[78].

Cu toate acestea, India şi Afganistan nu au reuşit să ajungă la un acord, în aprilie 2012, asupra cuantumului taxei de tranzit pentru gazul care trece prin teritoriul afgan. Prin urmare, nici taxa ce urma să fie plătită de New Delhi pentru transportul pe segmentul de conductă pakistanez nu a putut fi stabilită. La data de 16 mai 2012, parlamentul afgan a aprobat acordul privind gazoductul, iar a doua zi cabinetul indian a permis companiei publice de gaze GAIL să semneze acordul de vânzare-cumpărare gaze cu compania națională Turkmengaz.

După mai multe întâlniri, cele patru guverne au obținut aprobările necesare pentru înființarea TAPI Pipeline Company Limited – compania care va proiecta, finanța, construi, deține şi opera gazoductul Turkmenistan-Afganistan-Pakistan-India. De asemenea, a fost aprobată o injecție de 5 milioane USD pentru fiecare dintre cele patru părți – compania națională Turkmengaz, întreprinderea afgană de gaze, sistemul interstatal de gaze din Pakistan (privat) şi GAIL din India –, pentru a asigura investiție minimă necesară în TAPI Ltd. Banca Asiatică de Dezvoltare a fost însărcinată să ajute părțile în procesul de dezvoltare a TAPI Ltd., precum şi în găsirea şi angajarea unui lider de consorțiu. Acordul operațional a fost semnat la 8 iulie 2014, iar consorțiul TAPI Pipeline Company Limited a fost înregistrat din punct de vedere legal în luna noiembrie 2014.

Inițial, au existat rapoarte că doi giganți energetici din SUA, Exxon Mobil şi Chevron, s-au implicat activ de negocierile cu Turkmenistan, fiind interesați de poziția de lider de consorțiu.

---

[77] *U.S. Companies Eye Trans-Afghan Pipeline*, în Resilience, 19 January 2005, http://www.resilience.org/stories/2005-01-19/us-companies-eye-trans-afghan-pipeline, accesat în 04.02.2016.
[78] Bruce Pannier, *Will Turkmeninstan's TAPI Dream Ever Become a Reality?*, în Radio Free Europe/Radio Liberty, 19 December 2015, http://www.rferl.org/content/qishloq-ovozi-turkmenistan-tapi-pipeline-pakistan-afghanistan-india/27437485.html, accesat în 03.02.2016.

Apoi, noi jucători au intrat în competiție, precum Dragon Oil din Emiratele Arabe Unite şi compania franceză Total S.A. Potrivit surselor, companiile energetice americane au încercat să convingă guvernul turkmen să cedeze o parte din exploatările sale de gaze, dar nu au reuşit să convingă autoritățile dat fiind faptul că Turkmenistanul nu permite investiții ale companiilor străine în câmpurile sale gazifere. Partea bună este că proiectul a reuşit să atragă mari companii internaționale, precum şi alte țări din regiune. Astfel, China şi Bangladesh şi-au afirmat dorința de a adera la proiectul conductei TAPI cu suport american.

La cea de-a 22-a reuniune desfăşurată în 7 august 2015, comitetul director al TAPI a aprobat în unanimitate propunerea părții turkmene ca Turkmengaz să devină lider al consorțiului TAPI Pipeline Company Limited. De asemenea, acționarii TAPI Pipeline Company Limited au căzut de acord, în 24 octombrie 2015, asupra procentelor de participare ale fiecăruia şi au parafat acordul acționarilor[79].

Construcția propriu-zisă a gazoductului TAPI a demarat în 13 decembrie 2015 pe teritoriul turkmen, odată cu ceremonia de inaugurare ce a avut loc în deşertul Karakum din apropierea oraşului Mary din sud-estul Turkmenistanului. Proiectul este văzut ca un proiect politic care va ajuta la îmbunătățirea relațiilor în regiune[80]. Astfel, preşedintele Turkmenistanului, Gurbangulî Berdimuhamedov, a declarat că „TAPI este proiectat pentru a deveni un nou pas eficient spre consolidarea arhitecturii moderne de securitate energetică globală, un factor puternic de stimulare a stabilității economice şi sociale în regiunea asiatică”. La rândul său, prim-ministrul Pakistanului, Nawaz Sharif, speră că „proiectul conductei de gaze va ajuta la promovarea păcii şi a comerțului între țările din regiune”. De asemenea, vice-preşedintele Indiei, Mohammad Hamid Ansari, a numit gazoductul „mai mult decât un proiect”, descriindu-l ca „primul pas spre unificarea regiunii”, iar preşedintele afgan, Ashraf Ghani, a declarat că concretizarea TAPI demonstrează voința politică a țărilor spre un progres al întregii regiuni, „care se va dezvolta într-un mod activ şi stabil dacă vom coopera”.

Deşi, la prima vedere, proiectul reprezintă o oportunitate nemaiîntâlnită din care toate părțile vor avea de câştigat (situație *win-win*), există şi o serie de provocări destul de serioase în faza de dezvoltare şi de construcție a proiectului, care trebuie depăşite pentru finalizarea cu succes a gazoductului. Cea mai gravă este starea de securitate din Afganistan, zonele Herat, Helmand şi Kandahar fiind încă teatrul unor lupte grele între talibani şi forțele guvernamentale. Nu există nici o certitudine despre situația din momentul în care forțele NATO se vor retrage din Afganistan. Forțele talibane ar putea obține mai multă influență, având în vedere gradul crescut

---

[79] Acordul acționarilor a fost semnat la 13 decembrie 2015 în cadrul ceremoniei de inaugurare.
[80] *Turkmenistan launches $10bn gas pipeline to South Asia*, în Al Jazeera, 13 December 2015, http://www.aljazeera.com/news/2015/12/turkmenistan-launches-10bn-gas-pipeline-south-asia-151213165943882.html, accesat în 03.02.2016.

de vulnerabilitate al autorității centrale afgane. Implicațiile pentru securitatea conductei de gaze sunt deosebit de grave, astfel încât este nevoie de un angajament puternic din partea Afganistanului. Dar, un astfel de angajament va fi suficient în cazul în care guvernul central afgan nu va fi îndeajuns de puternic pentru a garanta securitatea gazoductului? Conducta va traversa, de asemenea, prin provinciile de nord-vest ale Pakistanului, ca de exemplu Balochistan, zonă afectată o lungă perioadă de timp de instabilitate şi de atacuri cu rachete asupra conductelor de gaze, căilor ferate, rețelelor de energie electrică şi altor infrastructuri vitale. Şi vechea dispută frontalieră afgano-pakistaneză (linia Durand din 1893) sau starea de neîncredere între India şi Pakistan din cauza conflictului geopolitic istoric poate afecta derularea în bune condiții a proiectului.

În aceste condiții, Turkmenistanul a cerut sprijin din partea SUA şi NATO pentru a ajuta la protejarea conductei. Oficialii Pentagonului şi-au exprimat interesul de a colabora cu autoritățile turkmene, dar au arătat că va fi dificil să facă acest lucru din cauza politicii de neutralitate a țării[81]. Deşi, până în prezent, nu există planuri clare de securitate, se apreciază că mare parte din garanțiile de securitate ale proiectului vor veni din partea guvernelor afgan şi pakistanez. Afganistanul a promis deja să aloce forțe de securitate de circa 5.000-7.000 de militari, probabil din cadrul armatei naționale, pentru a proteja echipele care lucrează la construcția părții afgane a conductei. Pakistanul, de asemenea, a decis să asigure securitatea pe timpul construcției, în special în Balochistan. Nu în cele din urmă, pentru a proteja conducta consorțiul va trebui să colaboreze cu factorii de putere locali. De obicei, proiectele care aduc plusvaloare într-o țară se confruntă cu mai puțină opoziție prin comparație cu cei care doresc să exploateze resursele pentru export, astfel încât talibanii locali vor tolera probabil proiectul atâta timp cât interesele lor strategice nu sunt amenințate.[82]

Proiectul TAPI poate aduce o serie de beneficii şi implicații geopolitice. În primul rând, TAPI are potențialul să contribuie la reconcilierea națională din Afganistan prin crearea de oportunități economice pentru poporul afgan şi, de asemenea, ar putea să schimbe calculele unor luptători talibani, determinându-i să depună armele. În al doilea rând, TAPI poate îmbunătăți relațiile politice şi economice dintre Afganistan şi Pakistan, având în vedere că tensiunile majore dintre cele două țări sunt legate de comerț şi terorism, oferind fiecărei părți un câştig substanțial printr-o cooperare economică mutual benefică. În al treilea rând, TAPI ar putea să îmbunătățească relațiile dintre India şi Pakistan şi să reducă şansele unui conflict armat între cele două puteri nucleare. În al patrulea rând, TAPI ar putea diminua abilitatea preşedintelui rus,

[81] Stratfor Global Intelligence, *Security Is a Priority for the TAPI Pipeline*, 16 December 2015, https://www.stratfor.com/image/security-priority-tapi-pipeline, accesat în 05.02.2016.
[82] Idem.

Vladimir Putin, de a-şi şantaja energetic vecinii, deoarece cu cât va intra mai mult gaz natural pe piață, cu atât mai puțină putere va avea Moscova de a şantaja alte țări, inclusiv Turkmenistanul. În al cincilea rând, TAPI ar putea deveni o alternativă viabilă pentru gazoductul propus Iran-Pakistan, ajutând astfel SUA şi țările europene să mențină o presiune economică asupra Teheranului pentru a-şi respecta obligațiile ce decurg din Acordul nuclear[83]. Nu în ultimul rând, TAPI ar putea reduce semnificativ cererea de gaze naturale lichefiate pe piața sud-asiatică, diversificarea surselor de aprovizionare cu energie dând un nou imbold economiilor naționale şi integrării economice regionale.

Fără îndoială, proiectul TAPI este extrem de atractiv şi oferă oportunități enorme, atât pentru toate părțile implicate, cât şi pentru regiune în ansamblul său, dar, în acelaşi timp, nu trebuie ignorate unele obstacole deosebit de serioase. Viziune, voință politică puternică şi un nivel ridicat de angajament din partea conducerii politice şi de securitate a țărilor interesate sunt factorii-cheie care vor converti proiectul îndelung amânat în realitate. Dacă va fi finalizat, TAPI va fi unul dintre cele mai mari şi importante gazoducte din lume – prin lungime, capacitate de transport şi costuri – ce va afecta viețile a peste 1,5 miliarde de oameni.

[83] Pe larg în Constantin Crânganu, *TAPI - un nou venit în Gazoductstan! Implicații geopolitice şi noi perspective pentru pacea din regiune*, în Contributors.ro, 6 ianuarie 2016, http://www.contributors.ro/economie/tapi-%E2%80%93-un-nou-venit-in-gazoductstan-implica%C8%9Bii-geopolitice-%C8%99i-noi-perspective-pentru-pacea-din-regiune, accesat în 05.02.2016.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Corectură: Daniela RĂPAN

Lucrarea are 26 pagini.

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
E-mail: cssas@unap.ro
Telefon: 021.319.56.49 Fax: 021.319.57.809

152/2016